

مقایسه چند ویژگی اجتماعی - اقتصادی خانوارهای فقیر و غیر فقیر

سید حسین پیمان^۱

چکیده

رویکرد و هدف اصلی این تحقیق نشان دادن تفاوت ویژگی های اجتماعی - اقتصادی خانوارهای فقیر و غیر فقیر می باشد، در این تحقیق خانوارهای فقیر براساس مصرف روزانه هر عضو خانوار به میزان کمتر از ۲۳۰۰ کالری در نظر گرفته شده است (براساس خط فقر مطلق)، سواد و سطح تحصیلی سرپرستان خانوارها از متغیرهای موثر در تمایز خانوارهای فقیر و غیر فقیر بوده است. از تفاوت های بارز خانوارهای فقیر در مقایسه با خانوارهای غیر فقیر که از این تحقیق به دست آمده است می توان به تعداد محصلین خانوار، تعداد زنان خانوار، نحوه تصرف مسکن، بیکاری، امکانات و لوازم زندگی خانوارها اشاره کرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی

فقرزدایی، ویژگی های اقتصادی - اجتماعی خانواده های فقیر- راهبردهای کاهش

فقیر، خط فقر

مقدمه

فقر را در لغت ناداری، تهیدستی و حقیقت فقر را نیازمندی، معنا کرده‌اند.^۱ موضوع فقر از مسائلی است که قدمت آن به تاریخ انسانی بازمی‌گردد، بشر در تاریخ زیست خود همواره با به کارگیری، استعدادها و امکانات و شناخت ساز و کار طبیعت در پی چیرگی بر ضعف‌ها و غنی شدن از طریق بهره‌برداری از منابع پیرامون خود بوده است. پدیده فقر از موضوع‌هایی است که جلوه‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی و از جمله اقتصادی دارد.

بعد از جنگ جهانی دوم و استقلال کشورهای موسوم به توسعه نیافته، پرسش جدی اندیشمندان اجتماعی - اقتصادی این بود که علل فقر اقتصادی برخی از کشورها چیست و توصیه برای توسعه‌یافتگی و غنی شدن آن‌ها کدام است؟ این پرسش، هم‌اکنون نیز از جانب دولت‌ها و همچنین از سوی سازمان‌های بین‌المللی پی‌گیری می‌شود. لذا نظریه‌های مختلفی از سوی صاحب‌نظران و اندیشمندان در این خصوص مطرح شده است. در ایران نیز در زمینه فقر تحقیقات متعددی توسط صاحب‌نظران، محققان و دستگاه‌های مرتبط، انجام شده است.

پس از انقلاب اسلامی با توجه به اینکه عدالت اجتماعی بعنوان یکی از محورهای برنامه‌های توسعه مدنظر قرار گرفت، مسئله فقر از اهمیت خاصی برخوردار شد و در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۵، لایحه فقرزدایی از طرف دولت به مجلس محترم جمهوری اسلامی

ارائه شد. پس از مطرح شدن اهداف توسعه هزاره (شاخص‌های MDG)^۱ این مسئله با حساسیت بیشتری از طرف سازمان‌های مرتبط بین‌المللی دنبال می‌شود.

هرچند اندازه‌گیری فقر ابزاری برای توجه و ایجاد شناخت سیاستگذاران به اندازه، موقعیت، شرایط و سطح فقر، در کشورها است، اما برای هدفمند کردن سیاست‌های دولت شناخت ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی فقرا لازم است. یکی از مهمترین دلایل سنجش فقر، ضرورت شناخت ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی خانوارهای فقیر برای جهت‌گیری سیاست‌ها به سمت راهبردهای کاهش فقر و همچنین مقایسه زمانی و مکانی این ویژگی‌ها به دلیل ارزیابی سیاست‌ها و کمک به اصلاح آن می‌باشد. به همین منظور این تحقیق به ویژگی‌های خانوارهای فقیر در مقایسه با خانوارهای غیر فقیر می‌پردازد و هدف آن سنجش عددی و ریالی خط فقر نیست بلکه ارایه ویژگی‌ها و تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای فقیر و غنی براساس خط فقر درآمدی می‌باشد. اما به دلیل تمایز و تفکیک این خانوارها برای تشخیص ویژگی‌های آن‌ها تعاریف و مفاهیم خط فقر و چگونگی سنجش آن، ضروری به نظر می‌رسد.

تعاریف و مفاهیم

خط فقر^۲

از نظر درآمدی چه افراد یا خانوارهایی فقیر محسوب می‌شوند؟

خط فقر ضابطه ایی است که بتوان فقرا را از غیر فقرا تشخیص داد. خط فقر اقتصادی حدی از درآمد برای سطحی از مصرف است که کمتر از آن سطح مصرف، افراد فقیر محسوب می شوند. امکان دارد خط فقر حداقل هزینه یا درآمد لازم برای نیازهای اساسی و اولیه‌ی غذایی و غیر غذایی در نظر گرفته شود.

خط فقر می‌تواند مرزی بین توانایی و ناتوانی در برآورده کردن حداقل نیازهای اساسی و اولیه‌ی افراد، تعریف شود.

انواع خط فقر

خط فقر چگونه مشخص می شود؟

خط فقرهای متعددی در ادبیات فقر درآمدی مانند: خط فقر ذهنی، نسبی و مطلق مطرح می شود.

خط فقر ذهنی^۱

این خط فقر وابسته به قضاوت و برداشت هر فرد از حداقل قابل قبول استاندارد زندگی است.

خط فقری است که به گمان افراد، با درآمد کمتر از آن امکان ارضای حداقل خواسته‌های اقتصادی وجود ندارد. این خط فقر به برداشت فردی از فقر متکی است. هر فرد یا خانوار، خط فقر خاص خود را خواهد داشت.

این خط فقر در پاسخ سئوالی است که مصرف یا درآمد جاری شما چقدر باشد تا حداقل تمایلات و خواسته های اقتصادی خود را بتوانید مرتفع کنید؟ یا تصور می کنید کدام سطح درآمدی است که با کمتر از آن سطح درآمد، قادر نیستید به حداقل رفاه اقتصادی خود دست یابید.

خط فقر ذهنی یک خط فقر خود ارزیابی کننده است که نسبت به خط فقرهای دیگر بالاتر است.

این خط فقر اکثرا از طریق پرسشنامه های نظر سنجی به دست می آید.

خط فقر نسبی^۱

این خط فقر مقایسه موقعیت درآمد یا هزینه خانوارها یا افراد، بامتوسط درآمد یا هزینه یک کشور را فراهم می آورد.

این خط فقر، تابعی افزایشی از متوسط رفاه یک کشور است.

این خط فقر وابسته به شرایط ویژه زمان و کشور خاص است.

این خط فقر متاثر از توزیع درآمد در جامعه است.

این خط فقر امکان مقایسه بین کشورها را ایجاد نمی کند، چون همه کشورها دارای سطح رفاه یکسانی نیستند.

این خط فقر بیشتر در کشورهای با درآمد بالا اندازه گیری می شود.

به طور معمول یک دوم یا سه دوم متوسط یا میانه مخارج خانوارها در یک

کشور به عنوان خط فقر نسبی اندازه گیری می شود.

خط فقر مطلق^۱

این خط فقر برحداقل نیازهای حیاتی و اساسی افراد استوار است.

این خط فقر، خط فقری برای بقا نامیده می شود.

این خط فقر حداقل هزینه یا درآمدی را که مورد نیاز است تا افراد، نیازهای

اساسی و ضروری خود را مرتفع نمایند، مشخص می کند.

این خط فقر برای ارزیابی سیاست های کاهش فقر مناسب است.

این خط فقر امکان مقایسه اندازه‌ی فقر بین کشورها را فراهم می کند.

این خط فقر از سوی بانک جهانی براساس برابری قدرت خرید (PPP)^۲ سال

۱۹۹۳، یک دلار و دودلار اعلام شده است که به عنوان خط فقر بین‌المللی است.

تخمین جهانی این است که هم اکنون هزار و دویست میلیون نفر زیر خط فقر یک

دلار و بیش از دویست میلیارد نفر زیر خط فقر دو دلار هستند.

اما این حداقل نیازهای اساسی و ضروری چه میزان است و چگونه تخمین زده

می شود؟

هرچند که روش واحدی برای تعیین خطوط فقر وجود ندارد و به اقتضای منابع

اطلاعاتی و شرایط اقتصادی هر کشور تعیین خط فقر از کشوری به کشور دیگر متفاوت

است اما دوروش به نام های روش هزینه نیازهای اساسی (C/N)^۳ و روش انرژی

غذایی دریافت شده (FEI)^۴ شهرت بیشتری دارند.

1- Absolute Poverty Line

2- Purchasing Power Parities

3-Cost – of – Basic – Need Method

4- Food Energy Intake (calories/day)

روش هزینه نیازهای اساسی (CBN)

در این روش سبدهی از کالاهای غذایی که نیازهای اساسی و اولیه را مرتفع می نماید در نظر گرفته می شود. این سبد شامل اقلام غذایی است که حداقل انرژی مورد نیاز هر فرد را مشخص می کند. برای مشخص کردن این سبد میزان حداقل انرژی مورد نیاز باید مشخص شود.

در این سبد نوع کالاهای غذایی که انرژی مورد نظر را فراهم می کند به همراه هزینه ی فراهم نمودن این سبد غذایی باید مشخص شود و همچنین هزینه ایی از مصارف غیر خوراکی مناسب برای این سبد، برآورد می شود.

خط فقر براساس این سبد با توجه به برآورد هزینه ی اقلام خوراکی و غیر خوراکی مشخص خواهد شد.

انتخاب نوع کالاهای این سبد (کدام سبد با توجه به مناطق و نواحی مختلف مناسب است؟ هر منطقه ممکن است الگوی مصرف خاص خود را داشته باشد)^۱، قیمت های کدام منطقه برای کالاهای این سبد استفاده شود، انرژی لازم برای هر منطقه یا استان چه میزان باشد؟ و چگونگی و نحوه ی تخمین هزینه های غیر خوراکی مصرفی، از موانع و مشکلات این روش می باشد که دقت خط فقر را تحت تاثیر قرار می دهد.

۱- انتخاب الگوی مصرف یک پنجم فقیرترین خانوارهای جامعه، توصیه شده است.

روش انرژی غذایی دریافت شده (FEI)

در این روش میزان هزینه کل (خوراک و غیر خوراک) که انتظار می رود حداقل انرژی مورد نیاز افراد یا خانوارها با آن هزینه فراهم شود، خط فقر محسوب می شود. این مخارج، هزینه مصرفی است که حداقل انرژی مورد لزوم افراد یا خانوار را فراهم می کند. هرگاه نتوان سبب مصرفی را که نیازهای اساسی را فراهم نماید مشخص کرد، روش حداقل انرژی غذایی دریافتی، توصیه می شود. در این روش :

میزان حداقل انرژی روزانه برای هر فرد باید مشخص باشد.

هزینه مصرفی که حداقل انرژی مورد نیاز روزانه هر فرد را فراهم می نماید باید مشخص شود. این هزینه مصرفی، علاوه بر تامین کالاهای خوراکی، کالاهای غیر خوراکی را نیز شامل می شود.

در این روش هزینه کل مصرفی تابعی افزایشی از انرژی دریافتی است.

تعیین این خط فقر براساس مصرف واقعی است.

در این روش با مشخص کردن کالری مصرف شده در مقایسه با حداقل مصرف کالری ضروری و مورد نیاز خانوار و هزینه مرتبط با آن و هزینه مصارف غیر خوراک متناسب آن (به عبارتی برای دریافت حداقل انرژی لازم از کالاهای خوراکی، به کالاهای غیر خوراکی نیز نیاز است که هزینه کل مصارف خانوار را تشکیل می دهد) خط فقر برآورد می شود.

از عوامل مهمی که دقت این خط فقر را در مناطق مختلف تحت تاثیر قرار می دهد قیمت های نسبی و مصرف کالری ارزان و گران است. امکان دارد هزینه هر کالری برای

ثروتمندان و فقرا متفاوت باشد. یک خانوار روستایی ممکن است کالری مورد نیاز خود را از سیب زمینی اما یک خانوار شهری این نیاز را از گوشت فراهم نماید.

اما حداقل انرژی مورد نیاز چه میزان است؟

میزان احتیاج به انرژی برحسب ترکیب سن، جنس، وزن و فعالیت مشخص

می شود.

توصیه سازمان فائو (FAO)^۱ برای امکان یک مقایسه بین المللی میزان انرژی،

۲۱۰۰ کالری در روز برای هر فرد اعلام شده است.

در ایران تاکنون محققان با میزان های متعددی از کالری خط فقر مطلق را محاسبه

نموده اند، در آخرین نشریه انستیتو تغذیه^۲، این میزان کالری در مناطق

شهری ۲۳۹۷، در مناطق روستایی ۲۲۹۳، و در کل کشور ۲۳۶۱، برای هر فرد در روز اعلام

شده است.^۳ در این تحقیق ۲۳۰۰ کالری در نظر گرفته شده است.

روش محاسبه و تشخیص خانوارهای فقیر در این تحقیق

در این تحقیق از اطلاعات خام طرح نمونه گیری هزینه و درآمد خانوار سال ۱۳۸۳،

مرکز آمار ایران با ۱۱۶۱۹ نمونه شهری و ۱۲۹۱۵ نمونه روستایی، برای تشخیص

خانوارهای فقیر استفاده شده است.

۱- Food and Agriculture Organization

۲ - انستیتو تغذیه، طرح جامع مطالعات الگوی مصرف مواد غذایی خانوار و وضعیت تغذیه ای کشور - گزارش ملی

۷۹-۱۳۸۱ -

۳ - بدیهی است از عواملی که مبلغ خط فقر را تغییر می دهد بکار گیری میزان کالری روزانه مورد نیاز برای هر فرد

در برآورد و محاسبه خط فقر است.

ابتدا با محاسبه ماتریس مقدار سرانه خوراک مصرفی و کالری مرتبط^۱ با آن میزان کالری مصرفی روزانه هر فرد در خانوار به تفکیک مناطق شهری و روستایی محاسبه شد، سپس ویژگی های اجتماعی - اقتصادی خانوارهایی که کالری مصرفی روزانه هریک از اعضای آن کمتر از ۲۳۰۰ کالری بوده است (به عنوان فقیر، یعنی خانواری که نمی تواند حداقل انرژی روزانه اعضای خود را فراهم آورد) مورد مقایسه با مابقی خانوارها (به عنوان غیر فقیر) قرار گرفت. درحقیقت این روش نزدیک به خط فقر مطلق است که براساس نیازهای حیاتی و ضروری برای هر فرد تعریف می شود.

بسیاری از تفاوت ها بین این خانوارها (فقیر و غیر فقیر) می تواند مبدا مطالعات و تحقیقات بعدی قرارگیرد. درذیل این مقایسه بررسی شده است.

تعداد و جنس و سن

تعداد اعضای خانوار فقیر بیش از خانوارهای غیر فقیر بوده است. جدول یک نشان می دهد بین سرپرستان خانوار فقیر و غیر فقیر شهری از نظر جنسیت (مرد یا زن بودن) تفاوت معنی داری مشاهده نشده است، اما این موضوع در خانوارهای روستایی تفاوت بیشتری را نشان می دهد، در مناطق روستایی درصد خانوارهای فقیر با سرپرستان زن بیش از خانوارهای غیر فقیر با سرپرستان زن بوده است.

سرپرستان خانوارهای فقیر از نظر متوسط سن چندان تفاوتی با خانوارهای غیر فقیر در مناطق شهری و روستایی نداشته اند، اما در بین سرپرستان خانوارهای بیش از ۶۰

۱ - میزان کالری هرکالای خوراکی براساس کالری عنوان شده از طرف انستیتو تغذیه و مقدار مصرفی هر کالا از طرح آماری هزینه و درآمد خانوار، در نظر گرفته شد.

سال مناطق روستایی این تفاوت مشاهده می شود و سرپرستان خانوارهای فقیر در سن ۶۰ به بالا، بیشتر از خانوارهای غیر فقیر می باشد.

۲۵ درصد خانوارهای فقیر شهری دارای سه عضو زن و ۱۴ درصد دارای چهار

عضو زن بوده اند و این موضوع برای خانوارهای غیر فقیر به ترتیب ۱۸ و ۷ درصد بوده است.

جدول ۱- سرپرستان خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک فقیر و غیر فقیر ۱۳۸۳

سرپرستان خانوارهای روستایی		سرپرستان خانوارهای شهری		شرح
مردان	زنان	مردان	زنان	
۰/۹۱	۰/۰۹	۰/۹۲	۰/۰۸	غیر فقرا
۰/۸۷	۰/۱۳	۰/۹۱	۰/۰۹	فقرا

جدول ۲- متوسط سن سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر سال ۱۳۸۳

متوسط سن مردان		متوسط سن زنان		شرح	
۲۵	۵۷	۲۶	۵۷	غیر فقرا	شهری
۲۵	۵۳	۲۶	۵۳	فقرا	
۲۷	۵۸	۲۸	۵۸	غیر فقرا	روستایی
۲۸	۵۶	۲۹	۵۶	فقرا	

جدول ۳- متوسط اعضای خانوارهای فقیر و غیر فقیر

شرح	متوسط اعضای خانوار	متوسط محصلین	متوسط زنان خانوار	درصد خانوارهایی	درصد خانوارهایی
				که دارای سه عضو زن هستند	که دارای چهار عضو زن هستند
شهری	غیر فقرا	۲/۲۳	۱/۹۶	۲/۱۲	۰/۱۸
	فقرا	۵/۹۱	۲/۲۵	۳	۰/۲۵
روستایی	غیر فقرا	۴/۸۴	۲/۰۵	۲/۴۴	۰/۲۰
	فقرا	۵/۸۸	۲/۴۰	۳/۰۵	۰/۲۰

جدول ۴- سن سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر شهری (درصد)

شرح	غیر فقرا	فقرا
۲۴-۱۵	۰/۰۲	۰/۰۳
۲۹-۱۵	۰/۱۲	۰/۱۳
۱۴-۱۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۹-۱۵	۰/۰۰	۰/۰۰
۲۴-۲۰	۰/۰۳	۰/۰۳
۲۹-۲۵	۰/۰۹	۰/۰۹
۳۴-۳۰	۰/۱۳	۰/۱۲
۳۹-۳۵	۰/۱۳	۰/۱۵
۴۴-۴۰	۰/۱۲	۰/۱۳
۴۹-۴۵	۰/۱۲	۰/۱۲
۵۴-۵۰	۰/۱۰	۰/۱۰
۵۹-۵۵	۰/۰۶	۰/۰۶
۶۴-۶۰	۰/۰۶	۰/۰۵
بیشتر از ۶۰	۰/۱۳	۰/۱۴

جدول ۵ - سن سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر روستایی (درصد)

شرح	۲۲-۱۵	۲۹-۱۵	۱۲-۱۰	۱۹-۱۵	۲۲-۲۰	۲۹-۲۵	۳۲-۳۰	۳۹-۳۵	۲۲-۳۰	۲۹-۳۵	۵۲-۵۰	۵۹-۵۵	۶۳-۶۰	بیشتر از ۶۰
غیر فقرا	۰،۰۲	۰،۰۱	۰،۰۰	۰،۰۰	۰،۰۲	۰،۰۹	۰،۱۲	۰،۱۲	۰،۱۲	۰،۱۱	۰،۰۸	۰،۰۶	۰،۰۷	۰،۱۲
فقرا	۰،۰۲	۰،۰۹	۰،۰۰	۰،۰۰	۰،۰۲	۰،۰۷	۰،۱۳	۰،۱۳	۰،۱۴	۰،۱۱	۰،۰۶	۰،۰۵	۰،۰۳	۰،۱۸

سواد و سطح تحصیل

تفاوت بارزی بین درصد بی سوادی سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر مشاهده می شود.

از نظر سطح تحصیلی هیچ سرپرست خانوار فقیر شهری دارای تحصیلات دیپلم به بالا نبوده است و سرپرستان دارای تحصیلات متوسطه در خانوارهای فقیر شهری و روستایی به ترتیب حدود یک چهارم و یک دوم خانوارهای غیر فقیر بوده اند. تعداد محصلین در خانوارهای فقیر بیش از خانوارهای غیر فقیر بوده است.

در مناطق شهری ۱۴ درصد خانوارهای فقیر دارای سه عضو با تحصیلات کمتر از پنجم ابتدایی می باشند، اما خانوارهای غیر فقیر ۶ درصد را دارا هستند. این موضوع بین خانوارهای فقیر و غیر فقیر روستایی به ترتیب ۱۷ و ۱۲ درصد است.

به طور کلی سطح تحصیلی بین اعضای خانوارهای فقیر و غیر فقیر درخانوارهای شهری بیش از خانوارهای روستایی است. یعنی شاید سطح تحصیلی، یکی از متغیرها درکسب رفاه خانوارهای شهری باشد اما درمناطق روستایی توضیح دهنده ی موثری برای این موضوع تلقی نشود.

جدول ۶ - سرپرستان خانوارهای فقیر و غیرفقیر در هر یک از سطوح تحصیلی به درصد

شرح	دوره ابتدایی	دوره راهنمایی	دوره متوسطه	دوره فوق دیپلم	دوره کارشناسی	کارشناسی ارشد	دوره دکترا	علوم دینی	تحصیلات غیررسمی	بیسواد	شهری	
											غیرفقر	فقر
شهری	۰,۲۳	۰,۱۷	۰,۲۲	۰,۰۵	۰,۰۸	۰,۰۱	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۲	۰,۰۹	غیرفقر	
	۰,۲۳	۰,۱۳	۰,۰۶	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۳	۰,۳۹	فقر	
روستایی	۰,۰۷	۰,۲۳	۰,۱۸	۰,۰۳	۰,۰۰	۰,۰۳	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۳۴	غیرفقر	
	۰,۰۷	۰,۱۷	۰,۰۹	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۳	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۶۳	فقر	

جدول ۷ - درصد خانوارهای شهری که تا سه عضو با تحصیلات

شرح	کمتر از پنجم ابتدایی	کمتر از سوم راهنمایی تا کمتر از دیپلم	دیپلم تا کمتر از لیسانس	لیسانس تا کمتر از فوق لیسانس	شهری	
					غیرفقر	فقر
شهری	۰,۰۶	۰,۱۴	۰,۰۸	۰,۰۳	غیرفقر	
	۰,۱۴	۰,۲۳	۰,۰۶	۰,۰۰	فقر	
روستایی	۰,۱۲	۰,۱۹	۰,۰۵	۰,۰۱	غیرفقر	
	۰,۱۷	۰,۱۷	۰,۰۳	۰,۰۰	فقر	

مسکن

در مناطق شهری ۳۰ درصد خانوارهای فقیر نحوه ی تصرف محل سکونت آن ها اجاری و این شاخص برای خانوارهای غیر فقیر ۲۱ درصد بوده است.

خانوارهای فقیر شهری از متوسط سطح زیر بنای ۶۵ متر و خانوارهای غیر فقیر از ۱۰۲ متر استفاده کرده اند.

هر عضو خانوارهای فقیر شهری ۱۱ متر و خانوارهای غیر فقیر ۲۴ متر سطح زیر بنا در اختیار داشته و این شاخص در بین خانوارهای روستایی به ترتیب ۱۲ و ۲۲ متر بوده است.

جدول ۸- امکانات محل سکونت خانوارهای شهری

متوسط تعداد اتاق	سرانه سطح زیربنا	متوسط سطح زیربنا	نحوه تصرف محل سکونت (به درصد)		شرح	
			ملکی	اجاری		
۴	۲۴	۱۰۳	۰٫۷۰	۰٫۲۱	غیر فقرا	شهری
۳	۱۱	۶۵	۰٫۵۷	۰٫۳۰	فقرا	
۳	۲۲٫۱۵	۸۸	۰٫۸۶۴	۰٫۰۱	غیر فقرا	روستایی
۲	۱۲٫۶۷	۵۶	۰٫۷۵۸	۰٫۰۰	فقرا	

فعالیت

در صورتی که ۸۲ درصد خانوارهای غیر فقیر شهری دارای سه عضو شاغل بوده اند این شاخص برای خانوارهای فقیر ۵۹ درصد بوده است.

خانوارهای فقیر شهری که سه عضو بیکار دارند نسبت به خانوارهای غیر فقیر دوبرابر بوده است.

جدول ۹- وضع فعالیت سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر

شاغلین	بیکاران	درآمد بدون کار	خانه دار
۰,۷۷	۰,۰۲	۰,۱۸	۰,۰۱
۰,۷۶	۰,۰۴	۰,۱۵	۰,۰۱
۰,۸۴	۰,۰۱	۰,۱۳	۰,۰۱
۰,۶۹	۰,۰۳	۰,۲۱	۰,۰۱

جدول ۱۰- درصد خانوارهایی که تا سه عضو

شرح	شاغل		بیکار		دارای درآمد بدون کار		محصل		خانه دار	
	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد
شهری	۰,۸۲	۰,۱۴	۰,۰۶	۰,۱۲	۰,۰۹	۰,۱۲	۰,۳۴	۰,۳۶	۰,۷۹	۰,۰۰
	۰,۵۹	۰,۱۰	۰,۰۷	۰,۲۲	۰,۰۸	۰,۰۷	۰,۴۲	۰,۳۷	۰,۸۵	۰,۰۰
روستایی	۰,۸۴	۰,۲۷	۰,۰۳	۰,۱۱	۰,۰۸	۰,۰۸	۰,۳۰	۰,۳۴	۰,۷۵	۰,۰۰
	۰,۷۱	۰,۲۱	۰,۰۳	۰,۱۵	۰,۱۱	۰,۱۴	۰,۳۱	۰,۳۶	۰,۷۲	۰,۰۰

تسهیلات وامکانات

در مناطق روستایی ۷۵ درصد خانوارهای فقیر و ۸۹ درصد خانوارهای غیر فقیر، از

از آب لوله کشی برخوردار بوده اند .

بیشترین اختلاف در برخورداری از تسهیلات بین خانوارهای فقیر و غیرفقیر شهری در تلفن همراه، رایانه، جارو برقی و ماشین لباس شویی و در خانوارهای روستایی جاروبرقی، ماشین لباس شویی و فریزر بوده است.

جدول ۱۱- خانوارهای فقیر و غیرفقیر برخوردار از تسهیلات (به درصد)

شرح	آب لوله کشی	برق	گاز طبیعی	تلفن ثابت	آشپزخانه	حمام گرم		
شهری	غیرفقرا	۱,۰۰	۰,۷۴	۰,۸۳	۰,۹۳	۰,۹۳		
	فقرا	۰,۹۰	۰,۳۳	۰,۶۳	۰,۶۲	۰,۶۲		
روستایی	غیرفقرا	۰,۸۹	۰,۱۳	۰,۵۱	۰,۷۱	۰,۶۱		
	فقرا	۰,۷۵	۰,۰۳	۰,۲۰	۰,۳۶	۰,۲۸		

جدول ۱۲- خانوارهای فقیر و غیرفقیر برخوردار از امکانات تسهیلات (به درصد)

شرح	جاروبرقی	ماشین لباسشویی	ویدیو	یخچال	فریزر	تلویزیون رنگی	رایانه	تلفن همراه		
شهری	غیرفقرا	۰,۷۴	۰,۵۹	۰,۶۱	۰,۹۹	۰,۴۳	۰,۱۶	۰,۱۸		
	فقرا	۰,۱۳	۰,۱۵	۰,۲۲	۰,۸۸	۰,۰۵	۰	۰		
روستایی	غیرفقرا	۰,۳۳	۰,۲۴	۰,۳۳	۰,۹۳	۰,۷۵	۰,۰۲	۰,۰۴		
	فقرا	۰,۰۲	۰,۰۲	۰,۱۳	۰,۷۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰		

وضع زناشویی

- در خانوارهای شهری، درصد سرپرستان خانوارهای فقیری که بی همسر بر اثر

طلاق بوده اند بیش از خانوارهای غیر فقیر بوده است.

جدول ۱۳- وضع زناشویی سرپرستان خانوارهای فقیر و غیر فقیر

شرح	دارای همسر	بی همسر بر اثر فوت	بی همسر بر اثر طلاق	هرگز ازدواج نکرده	
				شهری	روستایی
غیر فقرا	۰/۸۹	۰/۰۸	۰/۰۱	۰/۰۲	شهری
فقرا	۰/۹۰	۰/۰۶	۰/۰۲	۰/۰۱	
غیر فقرا	۰/۸۹	۰/۰۹	۰/۰۰	۰/۰۲	روستایی
فقرا	۰/۸۷	۰/۱۱	۰/۰۰	۰/۰۱	

جغرافیا

از بین کل خانوارها - که به عنوان فقیر در این تحقیق تلقی شده است - خانوارهای

فقیر پنج استان سیستان و بلوچستان، گلستان، خراسان، کرمانشاه و کرمان ۵۳٫۱ درصد

خانوارهای فقیر شهری و ۵۲ درصد خانوارهای فقیر روستایی را تشکیل داده اند.

جدول ۱۴- درصد خانوارهای نمونه شهری و روستایی فقیر در کل کشور برحسب استان ۱۳۸۳

شرح	سیستان و بلوچستان	گلستان	خراسان	کرمانشاه	کرمان
شهری	۲۱/۶	۱۲/۵	۸/۶	۵/۳	۵
روستایی	۱۷	۱۳	۱۱	۶	۵

نتیجه

بیشترین تفاوت را بین خانوارهایی که (در این تحقیق) فقیر تلقی شده اند با خانوارهای غیر فقیر در سال ۱۳۸۳ از نظر ویژگی های اجتماعی و رفاه اقتصادی، درصد بی سواد، سطح تحصیلی و بیکاری سرپرستان و سطح تحصیلی اعضای خانوار، تعداد اعضای زن خانوار، سطح زیر بنا و متوسط سطح زیر بنای مورد استفاده هر عضو و داشتن تسهیلات مانند جاروبرقی، ماشین لباس شویی، فریزر، تلویزیون رنگی، تلفن همراه، می توان نام برد.

منابع و مأخذ

۱. طرح نمونه گیری هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی، مرکز آمار ایران، ۱۳۸۳
  ۲. بانک جهانی، (۱۳۸۱) گزارش توسعه جهانی ۲۰۰۰-۲۰۰۱ مبارزه با فقر، تهران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، دفتر امور اجتماعی
  ۳. راولیون، مارتین، مقایسه فقر، مترجم اشرف زاده حمید، (۱۳۷۶) تهران، وزارت جهاد سازندگی
- World bank ,poverty analysis,manual(2004)*

